

**Les datacions
radiocarbòniques
als Closos de
Can Gaià
(Mallorca)**

Llorenç
Oliver Servera

Mayurqa
(2005), 30:
245-262

LES DATACIONS RADIOCARBÒNIQUES ALS CLOSOS DE CAN GAIÀ (MALLORCA)

Llorenç Oliver Servera*

RESUMEN: El poblado de la Edad del Bronce, conocido como Closures de Can Gaià (Felanitx, Mallorca) está proporcionando una información arqueológica muy relevante en todos los sentidos para el conocimiento de las comunidades prehistóricas que habitaron los poblados de navetas. Uno de los aspectos mas importantes de estas investigaciones ha sido la consecución de una secuencia amplia, clara y bien contextualizada de dataciones absolutas, que van desde los momentos fundacionales hasta el abandono hacia el 800 BC.

PALABRAS CLAVES: Mallorca, Edad del Bronce, dataciones radiocarbónicas, navetas.

ABSTRACT: The Bronze Age settlement known as Closures de Can Gaià (Felanitx, Mallorca) is a source of very valuable archaeological data of all kinds which can help to achieve a better understanding of the prehistoric communities that inhabited the settlements of «navetas» (upturned boat-shaped constructions). One key aspect of this research is the achievement of an extensive, clearly-defined, well-contextualized sequence of absolute datings which range from the settlement's founding period to its abandonment around 800 BC.

KEY WORDS: Mallorca, Bronze Age, radiocarbon datings, navetas.

INTRODUCCIÓ

L'objectiu d'aquest treball consisteix a realitzar una revisió de les cronologies del jaciment dels Closures de Can Gaià (Portocolom, Felanitx), posant en relació les datacions radiocarbòniques amb el seu context arqueològic. D'aquesta manera es pretén posar en ordre les dades disponibles, establint una seqüència cronològica completa.¹

Cal tenir en compte que el nombre de datacions actuals no és gaire elevat, ja que no n'hi ha per a totes les unitats estratigràfiques que nosaltres desitjaríem. Així, dels conjunts ja excavats, en tenim deu per al Naviforme I, i tres més per a l'àrea A del conjunt arquitectònic II. Aquest estudi, per tant, resta subjecte a l'obtenció de noves datacions.²

* Laboratori de Prehistòria de la Universitat de les Illes Balears, <www.arqueobalea.com>; <arqueobalea@uib.es>.

¹ Aquesta evolució cronològica que intentam oferir es limita a les dades de què disposam fins a la primavera de 2003. S'haurà de revisar, doncs, els posteriors anys amb l'obtenció de nova informació.

² Abans d'entrar en matèria, voldríem agrair la inestimable ajuda del Laboratori de Prehistòria de la UIB, especialment la de Bartomeu Salvà, Joan Fornés i Manel Calvo, pels seus comentaris i correccions, sense els quals aquest treball no hauria estat possible. Així i tot, volem deixar clar que els errors que pugui contenir aquest treball són imputables només a l'autor.

Descripció del jaciment

El poblat dels Closos de Can Gaià es troba a Portocolom, Felanitx (fig. 1), a uns 700 m de la línia de costa. Els terrenys que l'envolten es caracteritzen pel seu caràcter pedregós, afloraments constants de la roca mare i argiles molt vermelloses que formen les terres més típiques de la zona. Les condicions climàtiques tenen com a constant més important l'escassetat de pluges, fenomen que dona lloc a una vegetació de garriga baixa, amb pocs pins i molts d'ullastres, llentiscles, romaní i d'altres espècies pròpies de la garriga mediterrània.

Es tracta d'un conjunt d'almenys nou naviformes clarament identificables, tot i que en pogueren existir més, ja que es constaten alguns trams de murs a la perifèria del nucli central. Així i tot, i a causa del mal estat de conservació d'aquests, no se'n pot assegurar exactament el tipus d'estructura, encara que sí que es veu clar que són restes de construccions ciclòpies. La disposició general del conjunt és dispersa, però amb una orientació semblant (amb l'entrada en direcció sud-est, per tal d'aprofitar al màxim les hores de llum solar). De les diferents estructures identificades, tenim datacions de C14 per a dues (fig. 2, 3 i 4):

Conjunt arquitectònic I: aquest naviforme va ser excavat en les campanyes de 1996-2001 i ha estat restaurat en la de 2003.³ Es caracteritza pel fet de tenir una planta en forma de ferradura allargada, amb unes dimensions de 16 m de llargària per 7 m d'amplada màxima (a la façana). Quant a l'alçada, probablement devia arribar als 3 m, però en l'actualitat només se'n conserva 1,5. Els murs, construïts amb tècnica ciclòpia, oscil·len entre els 2 i 3 m de gruix. La cara exterior està formada per grans carreus poligonals encaixats en sec, mentre que a la cara interna, les pedres són de dimensions més reduïdes però estan més treballades, i l'interior del mur s'omple de terra i pedres petites. Els murs no tenen fonaments, sinó que estan edificats directament sobre el sòl, falcats amb pedres. A la façana s'hi troba també un enllosat que defineix la zona d'accés, construït amb pedres molt ben treballades. A l'interior s'hi documenta un altre enllosat que ocupa tota la meitat est de l'estructura, a més de quatre pilars centrals (probablement per sostenir un altell més que no el sostre). A la zona d'entrada, per sobre de l'enllosat inicial, s'hi documenta un petit mur de construcció posterior que redueix l'amplada del portal. A la zona exterior s'hi troba una mena de tancat més o menys quadrangular (intuït pels forats de pal trobats). Finalment, s'hi troba, adossada al mur nord-oest, una paret molt arrasada de la qual encara no es coneix la funció.

Conjunt arquitectònic II: es començà a excavar el 1998. Es tracta d'una acumulació excepcional d'estructures, amb un nou naviforme, una caixa de lloses allargada i algunes habitacions adossades. En primer lloc, trobam el naviforme II. Del braç esquerre d'aquest, arranxa una sèrie d'habitacions rectangulars, construïdes amb diferents tècniques, alineades a un mur orientat cap a l'est, de tal manera que fa angle recte amb el naviforme II (figura 1B). Finalment, cal destacar l'àrea A d'aquest conjunt (estructura IIA), que es tracta d'una construcció rectangular, de 6 m de llargària i 1,5 m d'amplada,⁴ feta amb grans lloses verticals, tècnica poc freqüent en aquest moment, i que dona una gran importància a aquesta estructura, de la qual no es coneix la funció originària, tot i que possiblement servia per emmagatzemar aliments, ja que s'hi han localitzat restes de peces senceres de fauna.

³ La restauració ha anat a càrrec de l'especialista Margalida Munar.

⁴ A la zona que s'ha conservat, ja que aquesta estructura es troba afectada per la carretera, i probablement continua per davall aquesta.

Metodologia de treball

Per localitzar cada datació i posar-la en relació amb la resta de materials arqueològics, s'han realitzat una sèrie de fitxes individualitzades, amb els números d'inventari, tant del Laboratori de Prehistòria de la UIB com del laboratori on s'ha realitzat l'anàlisi radiocarbònica. També hi apareix la seva ubicació (estructura, sector, quadrícula i unitat estratigràfica (UE), així com la cota en què es trobava la mostra). Es registra, així mateix, el tipus de mostra analitzada (carbó o os) i la datació calibrada i sense calibrar, així com la corresponent gràfica.

COMENTARI DE LES DATACIONS I DEL SEU CONTEXT ARQUEOLÒGIC⁵

Naveta I

S'hi documenten set nivells estratigràfics:⁶

El **nivell I (UE 2)** es tracta d'un estrat d'uns 50 cm de potència, molt alterat per la presència d'intrusions vegetals i amb presència d'abundants graves. S'hi localitzen nombrosos blocs i enderroc dels murs. El material ceràmic és abundant i apareix en posició secundària, i és de molt diverses èpoques (Naviforme, Talaiòtica, Almohade, Medieval cristiana —segle XIV— i Moderna).

El **nivell II (UE 33)**, d'uns 20 cm de potència, de color rogenc i amb un alt contingut orgànic, presenta unes característiques molt semblants a l'anterior. Quant a material arqueològic, manté els trets de l'anterior, tot i que també hi ha abundants restes òssies. S'hi documenta ceràmica bizantina i les restes d'un foc, per al qual també existeixen datacions de C14 (Salvà et al. 2002; Servera et al., e.p.).

El **nivell III**, que es correspon a la **UE 34**, té uns 60 cm de potència i un color marró fosc amb alt contingut orgànic. Pràcticament desapareixen les intrusions vegetals i disminueixen la presència i les dimensions de les graves. Pel que fa al material arqueològic, s'hi han documentat nombrosos nòduls d'argila de color taronja, de forma irregular i amb unes dimensions d'entre 3 i 10 cm de diàmetre, que probablement devien formar part del sostre de l'edifici (una coberta vegetal impermeabilitzada mitjançant l'argila). Les restes ceràmiques, en aquest nivell, encara es troben també en posició secundària, però presenten una gran homogeneïtat cronològica i es poden situar al Naviforme II (1400-1200 ANE), ja que presenten unes grans semblances amb la ceràmica trobada al naviforme Ponent de s'Hospitalet Vell (Manacor). Aquestes restes es troben per sobre d'altres materials amb cronologies més modernes, i la seva presència en aquest nivell, doncs, s'explicaria pel fet d'haver estat reutilitzades en la remodelació del sostre del naviforme, per donar-li consistència, ja que la coberta vegetal, amb el temps, es va deteriorant (Calvo, Salvà 1999). Les restes faunístiques,⁷ per la seva part, correspondrien més probablement a les deixalles de les unitats domèstiques properes que no al desenvolupament d'activitat quotidiana a l'interior del Naviforme I.

⁵ Les datacions radiocarbòniques es presenten calibrades i amb la nomenclatura ANE (abans de la nostra era).

⁶ L'estudi sedimentològic el duu a terme la doctora Mercè Bergadà, del Seminari d'Estudis i Recerques Prehistòriques (SERP) de la UB.

⁷ L'estudi de la fauna el duu a terme Marc Noguera. Totes les dades que aquí es publiquen són aportació seva.

Aquest conjunt de dades (restes ceràmiques, faunístiques i d'argila) fa pensar que aquest nivell es tracta de les restes del sostre, caigudes poc després de l'abandonament de l'edifici, quedant així els materials antics emprats com a part de la coberta per sobre dels materials més moderns, que corresponen a aquest moment cultural. Aquesta proposta sembla confirmada per les anàlisis micromorfològiques, que indiquen una important acció de modificació de l'estructura sedimentària, clarament marcada per una forta acció biològica de diferents microorganismes, fauna de sòl i arrels de plantes.

Pel que fa a la cronologia, se situa entre mitjan segle XI i finals del IX ANE. Les dues datacions que tenim (CG-08/KIA-11229 i CG-09/KIA-11232) estan realitzades sobre os. La primera de les quals (CG-08), a dues sigmes (σ), és a dir, amb una probabilitat del 95,4%, ens dona dos possibles arcs cronològics: entre 990 i 960 ANE (6% de probabilitat) o entre 940 i 820 ANE (94% de probabilitat).⁸ Més concretament, la datació a una σ (68,2% de probabilitat), ens situa aquest nivell entre 915 i 840 ANE. Finalment, l'altra datació (CG-09) dona unes cronologies, a dues σ , d'entre 1040-840 ANE; i a una σ , d'entre 1000-905 ANE.

El **nivell IV (UE 9)** és sedimentològicament molt semblant a l'anterior, tot i que presenta tres marcades diferències que en justifiquen la divisió: la considerable disminució del nombre de nòduls d'argila; la localització, per primer cop, de material arqueològic en posició primària; i el fet que no presenta una distribució espacial homogènia en tot l'interior de l'estructura, sinó que es localitza només a la meitat anterior, fet que es pot interpretar com que la zona posterior era destinada a activitats que no han deixat empremtes a nivell arqueològic, o que estava amortitzada i només se'n mantenia funcional la meitat anterior.

En aquest nivell, es documenten quatre bases de columna amb una possible funció estructural. Però el fet que es concentrin a la meitat posterior de la naveta i l'escassa distància entre aquelles fa pensar que fossin la base d'un altell que ocupàs part de l'edifici, més que no per suportar el sostre. A la zona d'entrada, a més, s'hi troba un mur construït amb pedra petita i reblit interior que reduiria la zona d'accés. Aquesta hipòtesi es veu en part reforçada per la presència de poc material arqueològic a la zona de trànsit, mentre que al costat interior del mur hi apareix major quantitat de material.

Pel que fa al material arqueològic, cal destacar, en primer lloc, la troballa d'una gran llosa de marès plana, d'unes dimensions de 70 cm de llargària, 60 cm d'amplada i 40 cm d'alçada, i que presenta marques de traces, punts d'impacte, polits i estries, fet que indica un ús relacionat amb activitats domèstiques, com esquarterament, tallat de carn, raspat..., i un morter de 22 cm d'alçada i 24 de diàmetre, també de marès i falcat amb pedres al sòl. A més, també trobam nòduls d'argila concentrats als voltants del mur d'entrada, que devien formar part del sostre o bé devien ser un recobriments dels murs. Quant a la ceràmica, és abundant però en un estat molt fragmentat, probablement a causa de l'enderrocament del sostre sobre aquest nivell. Es tracta majoritàriament de petits contenidors localitzats als voltants de la llosa plana i el morter. La fauna (ovicàprids, suïds i bòvids) es concentra també a l'àrea d'entrada. Aquesta distribució de les restes indica l'existència d'una zona de treball organitzada entorn de la llosa i el morter, probablement al costat dret per tal de no dificultar l'accés a la naveta, delimitat pel muret (Hernández et al. e.p.).

⁸ En les datacions en què existeix més d'un interval cronològic, el percentatge de probabilitat és sempre en relació amb el marc de probabilitat que ofereix a una sigma (68,2%) o dues sigmes (94,5%), segons el cas.

Es tracta del darrer sòl d'ocupació de l'estructura,⁹ i se situa cronològicament entre finals del segle XI / principis del X i començaments del IX ANE. Aquesta gran coincidència amb les datacions del nivell anterior avala la hipòtesi que el sostre del naviforme s'enfonsi poc després del seu abandó. Les dues datacions que tenim per a aquest nivell (CG-01/UTC-8141 i CG-13/KIA-11231) presenten unes cronologies molt divergents. La CG-01, presa sobre carbó, dóna a una σ dues opcions: 870-850 ANE (amb un 6% de probabilitat) i 1000-890 ANE (94% de probabilitat), mentre que a dues σ (menys concret, però més segur), les cronologies oscil·len entre 1020 i 830 ANE. La datació CG-13, realitzada sobre os, en canvi, presenta unes cronologies de 1260-1130 ANE a una σ , i 1310-1090 a dues σ . Tot i aquestes divergències, per l'evolució interna de les datacions de tots els nivells, sembla ser que la més lògica és la CG-01 (Hernández et al. e.p.).¹⁰

El nivell V, comprèn la UE 36 i, possiblement la 35, cas que es confirmi com a contemporània de la 36.

La UE 35, d'uns 15 cm de potència i de color taronja clar, presenta un sediment molt fi compost bàsicament per argiles i llims, que trenca amb tota la seqüència anterior —amb un color marró propi d'un sediment amb un alt contingut orgànic. Es localitza només a la meitat posterior del naviforme, entre l'absis i l'espai existent entre la segona i tercera columnes. Es caracteritza per la seva presència, només testimonial, de registre arqueològic, tant a nivell ceràmic com faunístic, fet que es pot explicar per un ús de descans d'aquesta zona (figura 9-A). El que sí que es troba és una important presència d'argila a la part central, prop de les columnes. Presenta una única datació (CG-05/UTC-8144) sobre carbó que la situa entre 1220-920 ANE a dues σ , cronologia que es concreta a 1130-990 ANE a una σ .

La UE 36 ocupa novament tot l'interior de l'edifici. A nivell sedimentològic, presenta uns 50 cm de potència, un color taronja i està compost bàsicament per argiles i llims. Es caracteritza també per una relativa escassetat de materials, fet que fa pensar que és el resultat de les tasques de neteja anteriors a les remodelacions del nivell superior (UE 9). Es correspon al segon sòl d'ocupació documentat a l'estructura. Les tres datacions que en tenim (CG-04/UTC-8145, CG-06/UTC-8146 i CG-12/KIA-11242) apunten unes cronologies d'entre el segle XIII ANE i finals del X ANE, gairebé coincidents amb la UE 35. La CG-04 (obtinguda a partir de carbó) dóna, a una σ , unes cronologies de 1260-1240 ANE (5% de probabilitat) i 1220-1060 ANE (95% de probabilitat), mentre que a dues σ ofereix un marc cronològic de 1300-1000 ANE. La CG-06 (sobre carbó) dóna, a una σ , unes cronologies de 960-940 ANE (6% de probabilitat) i 1130-980 ANE (94% de probabilitat), mentre que a dues σ el marc cronològic és de 1220-920 ANE. Finalment, la CG-12, obtinguda a partir d'os, proporciona, a una σ , unes cronologies de 1130-1000 ANE, que resulten, a dues σ , 1260-1240 ANE (2% de probabilitat) i 1220-990 ANE (98% de probabilitat).¹¹

⁹ Ens referim a la darrera ocupació prehistòrica del Naviforme I. Posteriorment, en èpoques bizantina i almohade, es reutilitza com a refugi per a pastors i, en època moderna, per als roters (Salvà et al. 2002; Servera et al. e.p.).

¹⁰ Així i tot, seran necessàries més datacions per confirmar o refusar aquesta hipòtesi i així ubicar correctament aquest nivell.

¹¹ Cal incidir en el fet que, en aquest cas, les diferents datacions preses sobre mostres de vida llarga (CG-04 i CG-06) i sobre mostres de vida curta (CG-12) no divergeixen de manera significativa.

El **nivell VI (UE 95)**, és molt semblant a nivell sedimentològic a la UE 36. Presenta unes cronologies d'entre mitjan segle XVIII ANE i finals del segle XVI ANE, i es tracta de la primera ocupació documentada del naviforme i dels Closos, i per extensió, de tota l'Illa.

A nivell arquitectònic és idèntic a la UE 36: presenta les quatre bases de columna ja citades i hi apareixen dos empedrats: un a la zona interior que ocupa la meitat est de l'edifici, fins a la línia de les columnes (és el primer cop que s'observa clarament en un naviforme); i un d'exterior que defineix la zona d'accés, amb un bon estat de conservació. Tota l'estructura es reforçava amb falques de pedra entre les lloses de dimensions i formes força homogènies. Algunes de les pedres que conformen els enllosats es treballaren amb molta cura. En aquests nivells, però, no hi apareixen encara ni el mur de l'entrada, ni la llosa ni el morter de la UE 9.

Quant a les restes materials, es troba molt poca argila. La ceràmica d'aquest nivell encara resta inèdita, ja que és el darrer excavat, tot i que es pot avançar que es tracta d'un material molt rodat i amb nombroses concrecions. La seva disposició, sobretot als costats dels murs, podria fer pensar també en tasques de neteja. Pel que fa a les formes ceràmiques, es tracta possiblement de cronologies antigues del naviforme, encara que l'estudi encara està en procés (figura 5). Les restes de fauna es troben igualment en tota l'estructura.

Les datacions per a aquest nivell (CG-02/KIA-11223 i CG-03/KIA-11221) s'obtingueren a partir de carbons extrets d'una cubeta de combustió situada sota la pedra central de l'enllosat d'entrada, on es trobaren restes ceràmiques i òssies molt fragmentades. La part inferior de la llosa es troba afectada pel foc i les cendres, que, juntament amb la pràctica absència d'altres sediments, fan pensar en la seva col·locació intencionada amb el caliu encara encès. El fet que la cubeta sigui molt reduïda exclou que es tractàs d'una llar anterior a la fundació del naviforme, sinó que sembla ser un foc intencionat i ocasional (ritual?). Pel que fa a les cronologies, la CG-02, dóna a una σ dues possibilitats: 1560-1540 ANE (9% de probabilitat) i 1690-1610 ANE (91% de probabilitat), mentre que a dues σ , la cronologia obtinguda és de 1740-1520 ANE. La CG-03 presenta a una σ un marc de 1745-1675 ANE, i a dues σ , unes cronologies d'entre 1870-1840 ANE (2% de probabilitat) i 1770-1620 ANE (98% de probabilitat).

El **nivell VII (UE 37)**, per al qual no existeixen datacions, és un nivell anterior a la fundació del naviforme. A nivell micromorfològic, es caracteritza per fraccions limoargiloses de color marró vermellós, amb una porositat del 10% i microestructura granular. De forma esporàdica apareixen alguns carbons i restes d'os, possiblement a causa d'activitat biològica natural (Hernàndez et al. e.p.; Bergadà et al. e.p.).

Estructura II-A

Tenim aquí datacions per a tres unitats estratigràfiques:

La **UE 18** es tracta d'un reblit de pedra de petita i mitjana grandària, amb terra i material arqueològic (figura 12-B). D'aquest nivell, tenim una sola datació (CG-07/KIA-11239) feta sobre os, amb unes cronologies d'entre 895-880 ANE (3% de probabilitat) i 850-795 ANE (97% de probabilitat) a dues σ , que a una σ ens dóna 832-803 ANE.

La **UE 26** (nivell II) està formada per un empedrat amb pedres de petita i mitjana grandària. La ceràmica és escassa, però predominen les olles globulars de vora girada (figura 6-A). La datació d'aquesta UE (CG-11/KIA-11233), sobre os, proporciona unes

cronologies d'entre 1420-1260 ANE a dues σ . Però, per concretar més, a una σ obtenim una cronologia de 1405-1310 ANE.

La UE 32 té un color taronja molt fi. En tenim també una sola datació (CG-10/KIA-11241) feta sobre os i que presenta unes cronologies, a dues σ , de 1410-1260 ANE, mentre que a una σ la datació resulta 1390-1340 ANE (57% de probabilitat) i 1320-1260 ANE (43% de probabilitat).¹²

CONCLUSIONS¹³

NAVIFORME I (1700/1600-1400)	1. CG-03: 1770-1620 ANE (UE 95) 2. CG-02: 1740-1520 ANE (UE 95)	Situat només a l'estructura I
NAVIFORME II (1400-1200)	1. CG-11: 1420-1260 ANE (UE 26) 2. CG-10: 1410-1260 ANE (UE 32)	Localitzat a l'estructura II-A
NAVIFORME III (1200-1000/900)	1. CG-13: 1310-1090 ANE (UE 9) 2. CG-04: 1300-1000 ANE (UE 36) 3. CG-12: 1220-990 ANE (UE 36) 4. CG-06: 1220-920 ANE (UE 36) 5. CG-05: 1220-920 ANE (UE 35) 6. CG-09: 1040-840 ANE (UE 34) 7. CG-01: 1020-830 ANE (UE 9) 8. CG-08: 940-820 ANE (UE 34) 9. CG-07: 850-795 ANE (UE18)	Estructures I i II-A

D'acord amb les dades que tenim, intentarem establir l'evolució del jaciment (figura 4 i gràfiques 1 i 2):

El període Naviforme I es correspon als Closos a la UE 95 de la naveta I. Per a aquesta fase, es documenta gran quantitat de bòvids, amb un valor orientat de cara a la producció (llet, fems, i principalment força de treball), i un menor pes dels ovicàprids, destinats tant al consum com a l'obtenció de productes secundaris. Es proposa, per a aquest nivell, un hipotètic repartiment supradomèstic de l'animal que facilitàs grans porcions de carcassa, desplaçant cap a les unitats domèstiques bona part de les tasques d'esquarterament. En tot cas aquest nivell no es podrà explicar del tot sense una perspectiva en conjunt del poblat (Noguera, inèdit). Pel que fa a les ceràmiques, en tenim vuit vores. Hi observam un predomini de les formes obertes; es combinen les vores rectes i exvasades. Quant a la indústria òssia, s'ha trobat un fragment de penjoll amb decoracions geomètriques de cercles concèntrics.

¹² D'aquesta UE, a falta de la realització de l'estudi del material, no podem oferir-ne les dades.

¹³ Som conscients que aquesta taula presenta algunes incoherències: per realitzar-la, hem pres com a referència el màxim interval de probabilitat a dues sigmes de cada datació. Segons aquest criteri, les datacions CG-04 i CG-13, a causa del seu ampli marc cronològic, s'englobarien tant al Naviforme II com al Naviforme III. Així, per tal de poder enquadrar-les el més precisament possible, hem recorregut a la datació a una sigma (CG-04: 1260-1060 ANE; CG-13: 1260-1130 ANE), sempre tenint en compte que les probabilitats són més reduïdes (68,2%).

El Naviforme II, el tenim documentat a l'estructura II-A, amb les UE 26 i 32. De la naveta I, se situa en aquest marc cronològic la datació CG-03, de la UE 9, mentre que l'única altra datació corresponent a aquest nivell (CG-01) se situaria en el període posterior, com ja hem apuntat anteriorment, sembla ser que aquesta darrera és més coherent amb l'evolució del conjunt de l'estructura. Tot i no tenir datacions entre 1500 i 1300 ANE a l'estructura I, podem dir que la resta del poblat segueix en funcionament, com ens indiquen les datacions de l'estructura II-A. Entre les restes ceràmiques, trobam les olles de vora girada típiques d'aquest període. Aquest nivell es caracteritza per la inversió de l'aprofitament dels ramats, ja que els bòvids passen a tenir un valor de consum —ocasional—, mentre que els ovi-caprins s'aprofiten principalment per als productes secundaris. Sembla ser, també, que les pràctiques ramaderes es fonamenten en dues espècies (bou i porc domèstics) els treballs de manteniment de les quals podria ser comunal, i un grup d'espècies (cabra i ovella domèstiques) els treballs de manteniment del qual es podrien haver realitzat a nivell de grups familiars. Se suposa, doncs, algun sistema de redistribució entre els diferents grups dels productes obtinguts dels bòvids i suïds.

La darrera fase, el Naviforme III (UE 9, 34, 35, 36 i 18), es tractaria d'un moment de crisi econòmica, en què augmenta la mobilitat dels grups i, a nivell faunístic, s'observa una reducció dràstica del bestiar boví, en benefici de l'oví i el cabrum. Quant a la ceràmica, predominen les formes tancades amb vora exvasada, tot i que també en trobam de rectes; destaca, així mateix, l'absència en tot moment de grans contenidors d'emmagatzematge (sí que s'hi troben petits contenidors), i també de focs. Aquesta característica del registre arqueològic pot semblar lògica si tenim en compte que ens trobam davant la darrera ocupació del Naviforme, abandonat cap a finals del segle X ANE. Si com pensam, l'abandó es produí de forma voluntària i planejada, tot allò que per als seus habitants fos de certa importància degué ser curosament arreplegat (Hernández et al. e.p.). És pocs anys després d'aquest abandó que es produeix l'ensorrament del sostre de l'estructura (UE 34). Hem de tenir en compte que, si bé la UE 34 se situa cronològicament en aquest període, la ceràmica que s'hi documenta pertany a l'anterior, i es localitzaria en aquest nivell a causa de la seva reutilització en la remodelació del sostre.

Hem de recordar aquí que les dades que tenim són, per ara, molt parcials, i per poder assolir una visió completa de l'estructuració i el funcionament del jaciment serà necessària l'obtenció de noves datacions de C14 que permetin concretar més la informació que tenim sobre les estructures excavades. Igualment caldrà seguir excavant en extensió la resta del jaciment per poder tenir-ne una visió general i comprovar fins a quin punt l'evolució del Naviforme I (l'estructura més ben coneguda fins ara) és significativa del que ocorre al conjunt del poblat (i de l'Illa?).

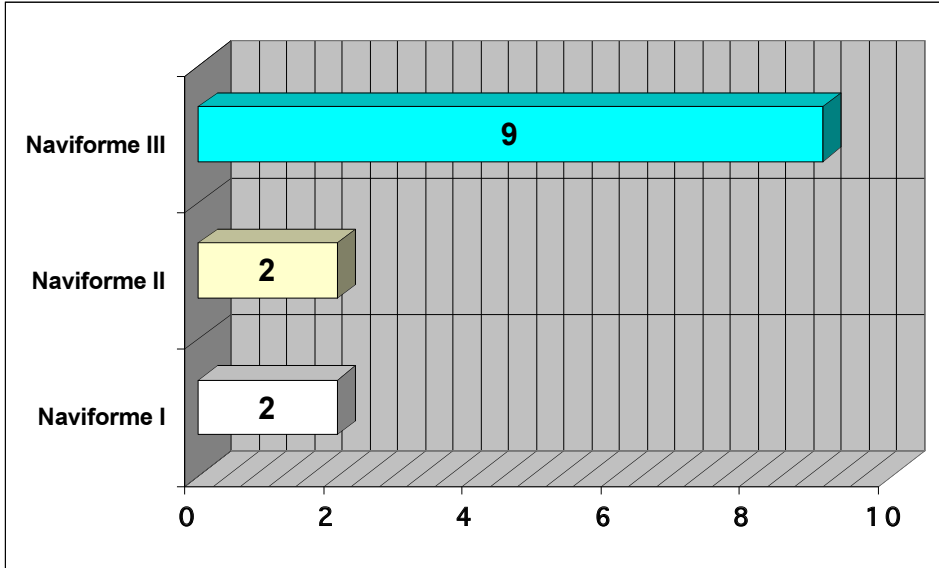
BIBLIOGRAFIA

- BERGADÀ, M.; CALVO, M.; SALVÀ, B. (e.p.): *Arqueoestratigrafia y micromorfología de la secuencia de la naveta I de Closos de Can Gaià* (Felanitx, Mallorca).
- CALVO, M.; GUERRERO, V. M.; SALVÀ, B. (2001): *Arquitectura ciclópea del Bronce Balear*. El Tall. Palma de Mallorca.
- CALVO, M.; JUNCOSA, E.; GARCIA, J.; FORNÉS, J.; QUINTANA, C.; SALVÀ, B.; GUERRERO, V. M. (2002): «El jaciment dels Closos de Can Gaià com a recurs turístic i cultural» a *I Jornades d'Estudis Locals*. Felanitx.
- CALVO, M.; SALVÀ, B. (1997): *El Bronce Final a les Balears. La transició cap a la Cultura Talaiòtica*. Quaderns d'ARCA. Núm. 14. Palma de Mallorca.

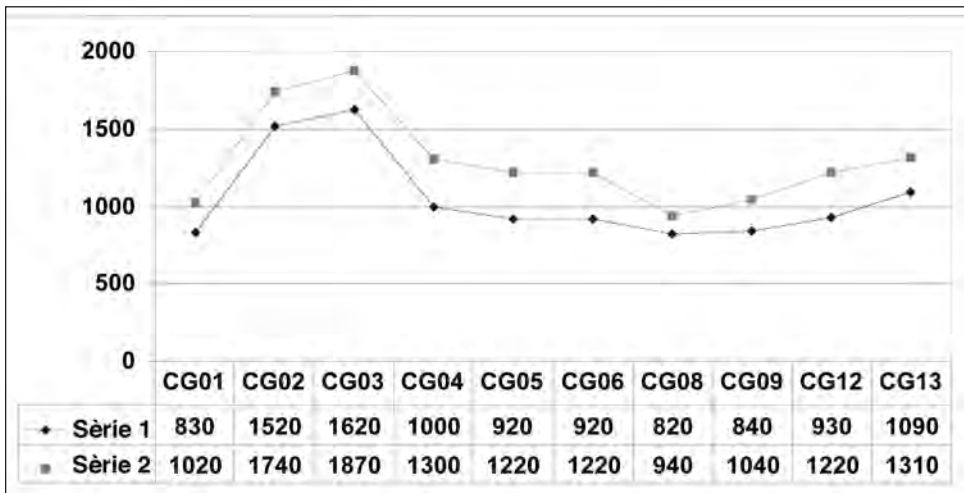
- (1999): «Aproximació a la seqüència cronocultural de la naveta I del jaciment dels Closos de Can Gaià» a *Mayurqa*, 25. Palma de Mallorca.
- (1999): «El poblat dels Closos de Can Gaià dintre del context cultural del Bronze a Mallorca», a *Tribuna Arqueològica*. Barcelona.
- CASTRO, P.; MICÓ, R. (1995): «El C14 y la resolución de problemas arqueológicos. La conveniencia de una reflexión». *Revista d'Arqueologia de Ponent*, 5. Pàg. 252-260.
- FORNÉS, J.; GARCIA, J.; QUINTANA, C.; JUNCOSA, E.; SALVÀ, B.; CALVO, M.; GUERRERO, V. M. (2002): «El jaciment de Closos i el seu entorn natural i humà», a *I Jornades d'Estudis Locals*. Felanitx.
- FORNÉS, J.; SALVÀ, B. (2001): «La cultura naviforme de Mallorca y su contexto cronocultural en el Mediterráneo», a *II Congreso Español de Estudios del Próximo Oriente*. Cadis.
- HERNÁNDEZ, M. À.; GARCIA, E.; SALVÀ, B.; FORNÉS, J. (e.p.): «L'àrea domèstica de la Unitat Estratigràfica 9 de la Naveta 1 dels Closos de Can Gaià», a *II Jornades d'Estudis Històrics Locals*. Felanitx.
- LIBBY, W. F. (1955): *Radiocarbon dating*. Chicago.
- MESTRES, J. S. (2000): «La datació per radiocarboni. Una visió actual». *Tribuna Arqueològica (1997-1998)*. Pàg. 195-239.
- (1995): «La datació per radiocarboni i el calibratge de les dates radiocarbòniques. Objectiu, problemes i aplicacions». *Revista d'Arqueologia de Ponent*. Pàg. 260-275.
- NOGUERA, M. (inèdit): *Seqüència de les pràctiques ramaderes i alimentàries als Closos de Can Gaià a través de l'estudi arqueozoològic del naviforme I*.
- ROSSELLÓ-BORDOY, G.; FREY, O. H. (1967): «Els Closos de Can Gaià (Felanitx-Mallorca)» a *Trabajos del Museo de Mallorca*, 2. Palma.
- SALVÀ, B. (1994): «El patrimoni arqueològic del terme de Felanitx (Mallorca)», a *III Congrés sobre: El Nostre Patrimoni Cultural*. Palma.
- (1998): *L'Hàbitat Pretalaiòtic a Mallorca. El cas de Pollença*. Pollença.
- (2001): *El Pretalaiòtic al Llevant mallorquí (1700-1100 AC). Anàlisi territorial*. Ed. Documenta Balear. Palma de Mallorca.
- SALVÀ, B.; CALVO, M. (1999): «Las Navetas dentro de la arquitectura de habitación del Bronce Medio y Final en Mallorca», a *XXV Congreso Nacional de Arqueología*. València.
- SALVÀ, B.; CALVO, M.; FORNÉS, J.; GARCIA, J.; QUINTANA, C.; JUNCOSA, E.; GUERRERO, V. M. (2002): «Les freqüentacions esporàdiques de la Naveta I dels Closos de Can Gaià», a *I Jornades d'Estudis Locals*. Felanitx.
- SALVÀ, B.; CALVO, M.; PÉREZ, R. (inèdit): *Informe de la campanya d'excavació de 1996 del jaciment prehistòric dels Closos de Can Gaià (Felanitx)*. Consell de Mallorca.
- SALVÀ, B.; CALVO, M.; PÉREZ, R.; NOGUERA, M. (inèdit): *Informe de la campanya d'excavació de 1997 del jaciment prehistòric dels Closos de Can Gaià (Felanitx)*. Consell de Mallorca.
- SALVÀ, B.; CALVO, M.; FORNÉS, J.; QUINTANA, C.; GARCIA, J. (inèdit): *Informe de la campanya d'excavació de 1998 del jaciment prehistòric dels Closos de Can Gaià (Felanitx)*. Consell de Mallorca.
- SALVÀ, B.; CALVO, M.; FORNÉS, J. (inèdit): *Informe de la campanya d'excavació de 1999 del jaciment prehistòric dels Closos de Can Gaià (Felanitx)*. Consell de Mallorca.
- SALVÀ, B.; CALVO, M. (inèdit): *Informe de la campanya d'excavació de 2000 del jaciment prehistòric dels Closos de Can Gaià (Felanitx)*. Consell de Mallorca.
- SALVÀ, B.; CALVO, M.; FORNÉS, J.; GARCIA, J. (inèdit): *Informe de la campanya d'excavació de 2001 del jaciment prehistòric dels Closos de Can Gaià (Felanitx)*. Consell de Mallorca.
- SALVÀ, B.; FORNÉS, J. (inèdit): *Informe de la campanya d'excavació de 2002 del jaciment prehistòric dels Closos de Can Gaià (Felanitx)*. Consell de Mallorca.
- SERVERA, G.; VIVÓ, M.; JAVALOYAS, D.; OLIVER, L. (e.p.): «Les ocupacions històriques dels Closos de Can Gaià» a *II Jornades d'Estudis Històrics Locals*. Felanitx.

Taula amb les datacions.

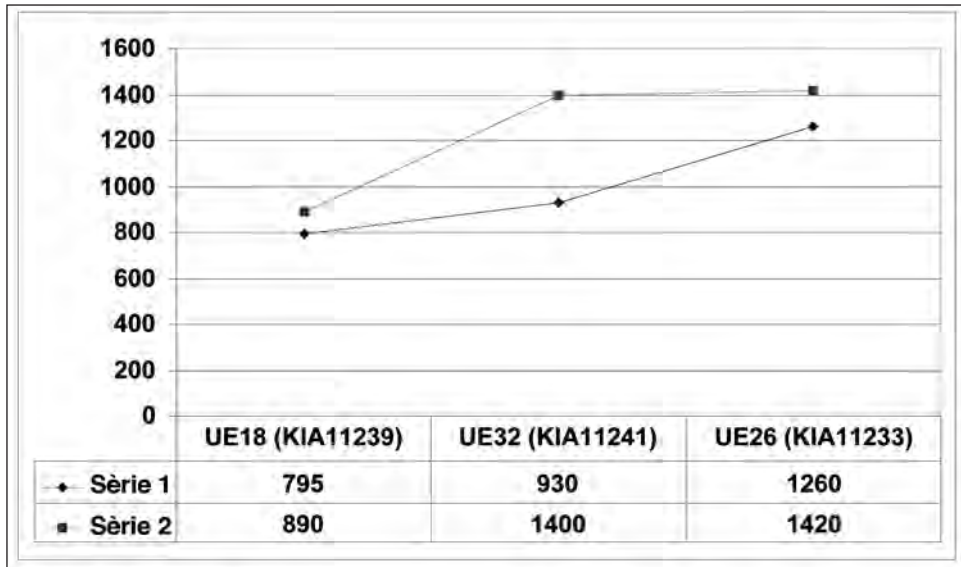
Núm. d'inv.	Ref. lab.	Edat convencional BP	Edat calibrada a 1 ANE (68,2%) i probabilitat associada a cada interval	Edat calibrada a 2 ANE (95,4%) i probabilitat associada a cada interval	Natura de la mostra	Context
CG-01	UTC-8141	2775 ± 41	1000 (0,94) 890 870 (0,06) 850	1020 (1,00) 830	Carbó	UE 9 Naveta 1
CG-02	KIA-11223	3340 ± 30	1690 (0,91) 1610 1560 (0,09) 1540	1740 (1,00) 1520	Carbó	UE 95 Naveta 1
CG-03	KIA-11221	3390 ± 30	1745 (1,00) 1675	1870 (0,02) 1840 1770 (0,98) 1620	Carbó	UE 95 Naveta 1
CG-04	UTC-8145	2926 ± 44	1260 (0,05) 1240 1220 (0,95) 1060	1300 (1,00) 1000	Carbó	UE 36 Naveta 1
CG-05	UTC-8144	2876 ± 39	1130 (1,00) 990	1220 (1,00) 920	Carbó	UE 35 Naveta 1
CG-06	UTC-8146	2865 ± 41	1130 (0,94) 980 960 (0,06) 940	1220 (1,00) 920	Carbó	UE 36 Naveta 1
CG-07	KIA-11239	2650 ± 25	823 (1,00) 803	890 (0,01) 880 835 (0,99) 795	Os	UE 18 Estructur a II-A
CG-08	KIA-11229	2740 ± 30	915 (1,00) 840	940 (0,94) 820 990 (0,06) 820	Os herbívor	UE 34 Naveta 1
CG-09	KIA-11232	2790 ± 40	1000 (1,00) 905	1040 (1,00) 840	Os herbívor	UE 34 Naveta 1
CG-10	KIA-11241	3040 ± 25	1380 (1,00) 1260	1400 (1,00) 930	Os	UE 32 Estructur a II-A
CG-11	KIA-11233	3065 ± 35	1405 (1,00) 1310	1420 (1,00) 1260	Os	UE 26 Estructur a II-A
CG-12	KIA-11242	2890 ± 35	1130 (1,00) 1000	1220 (1,00) 930	Os herbívor	UE 36 Naveta 1
CG-13	KIA-11231	2960 ± 25	1260 (1,00) 1120	1310 (1,00) 1090	Os herbívor	UE 9 Naveta 1

Gràfica 1. Percentatge de datacions per períodes.

Gràfica 2. Gràfica de l'evolució cronològica (segons el C14, a dues sigmes), de la naveta I. La sèrie 1 (cercles) representa el nivell més baix de la datació i la sèrie 2 (quadrats) el més elevat.

Gràfica 3. Gràfica de l'evolució cronològica (segons el C14, a dues sigmes) de l'estructura II-A. La sèrie 1 (cercles) representa el nivell més baix de la datació i la sèrie 2 (quadrats) el més elevat.

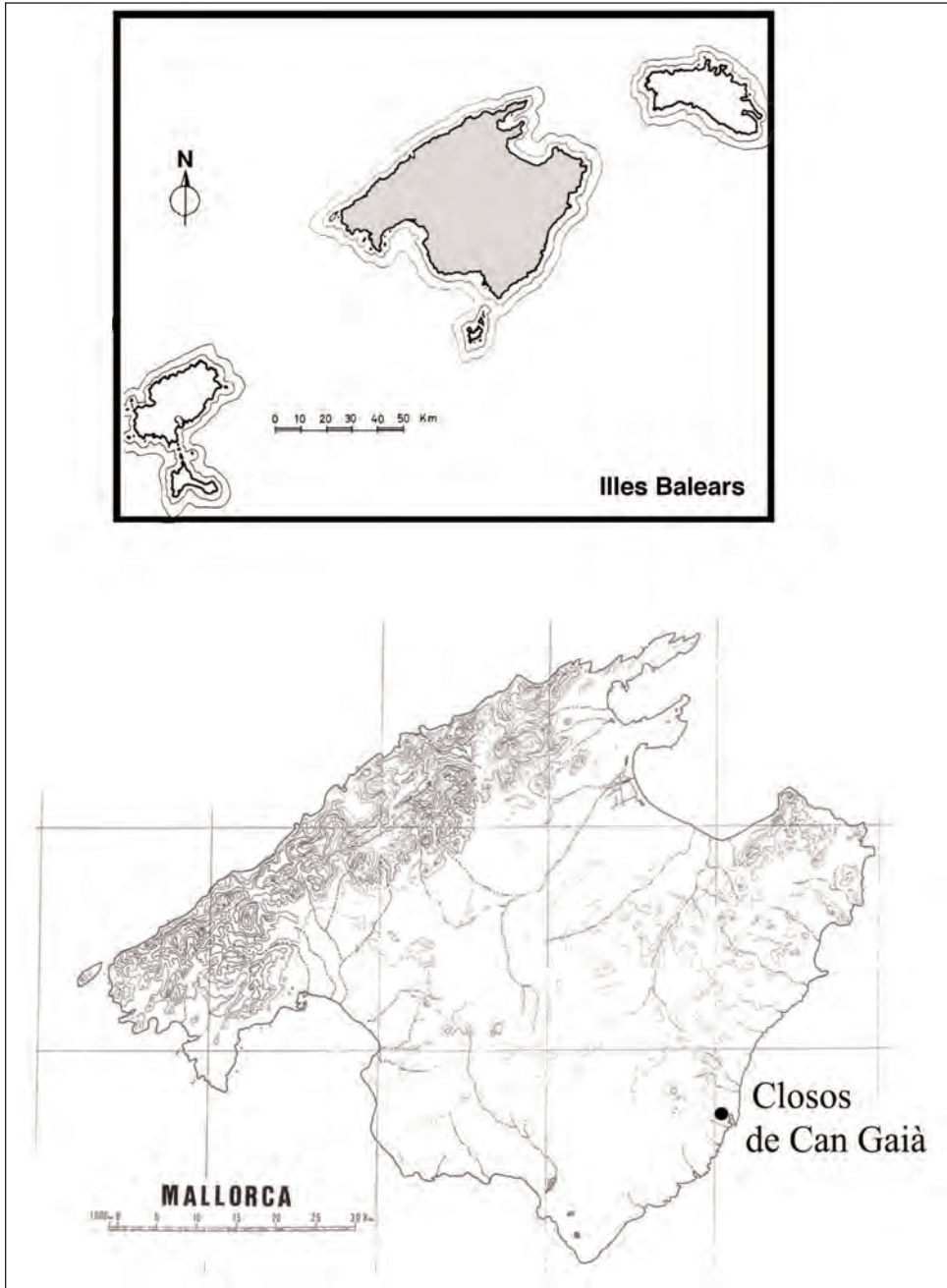

Fig. 1. Localització del jaciment.

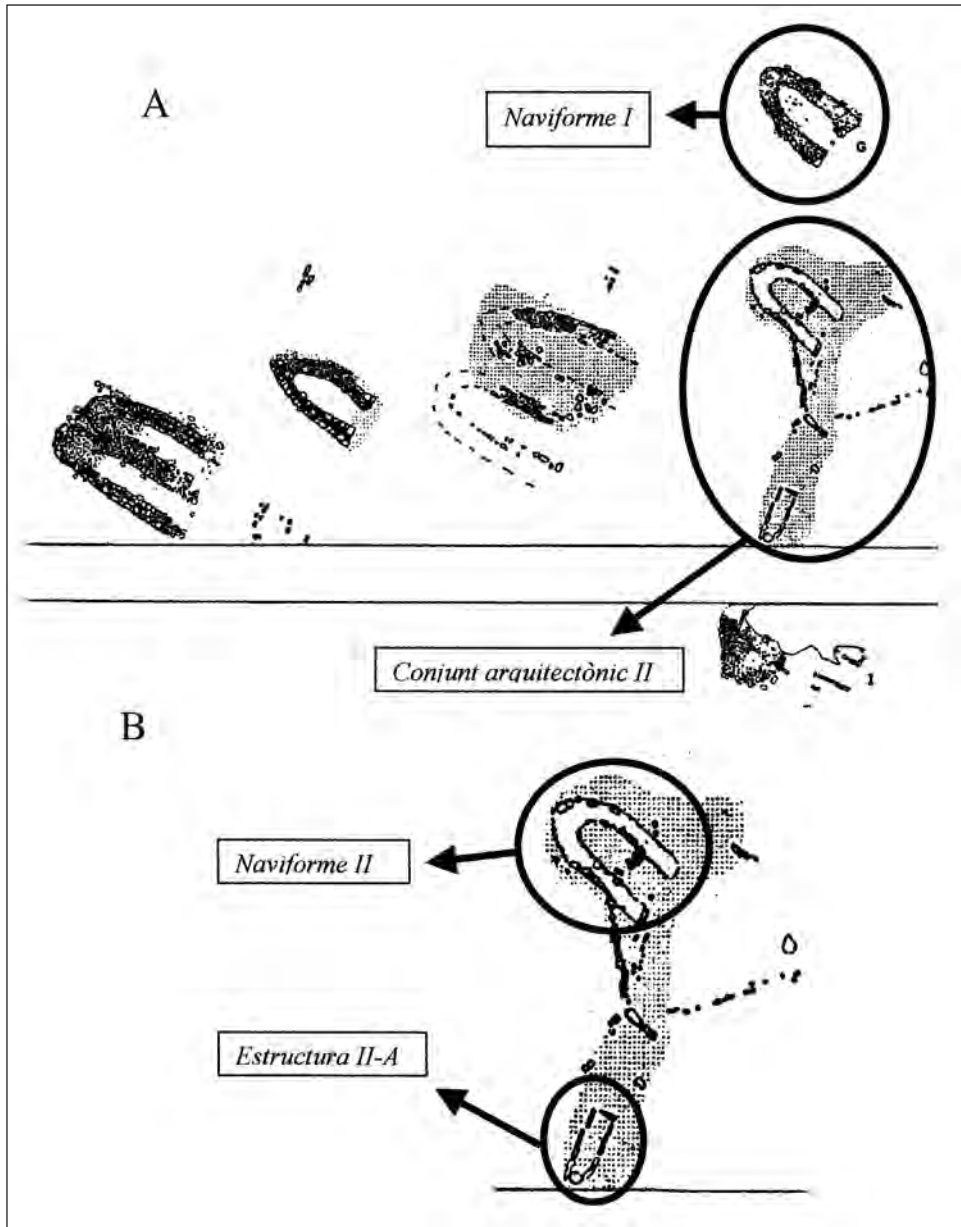

Fig. 2. (A) Plànol del jaciment dels Closos de Can Gaià (segons G. Rosselló i O. H. Frey) amb les estructures amb datacions de C-14. (B) Ubicació del Conjunt Arquitectònic II, segons el mateix plànol de Rosselló i Frey, encara sense documentar les habitacions localitzades entre el naviforme II i l'estructura II-A.

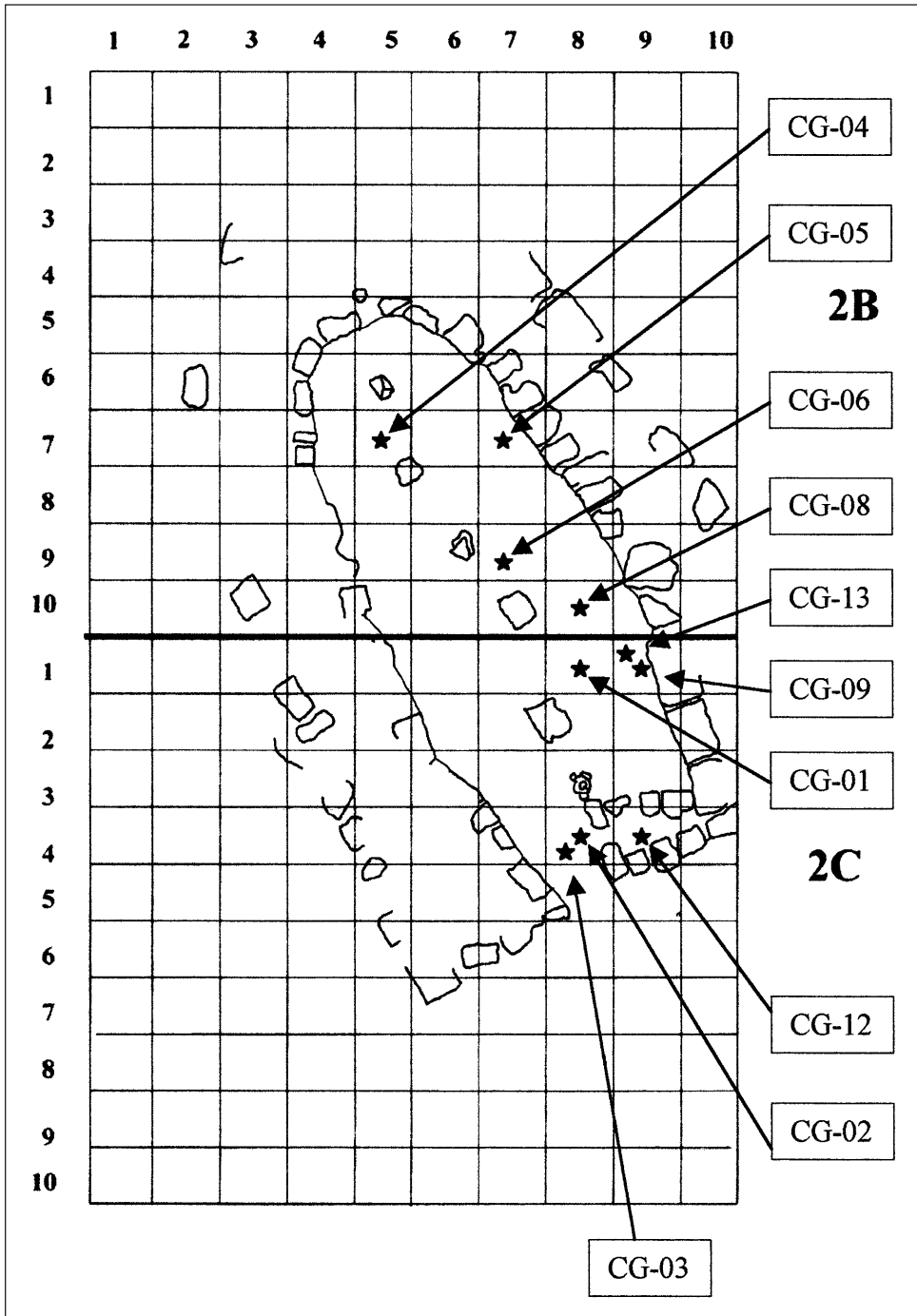

Fig. 3. Localització de les mostres datades del naviforme I.

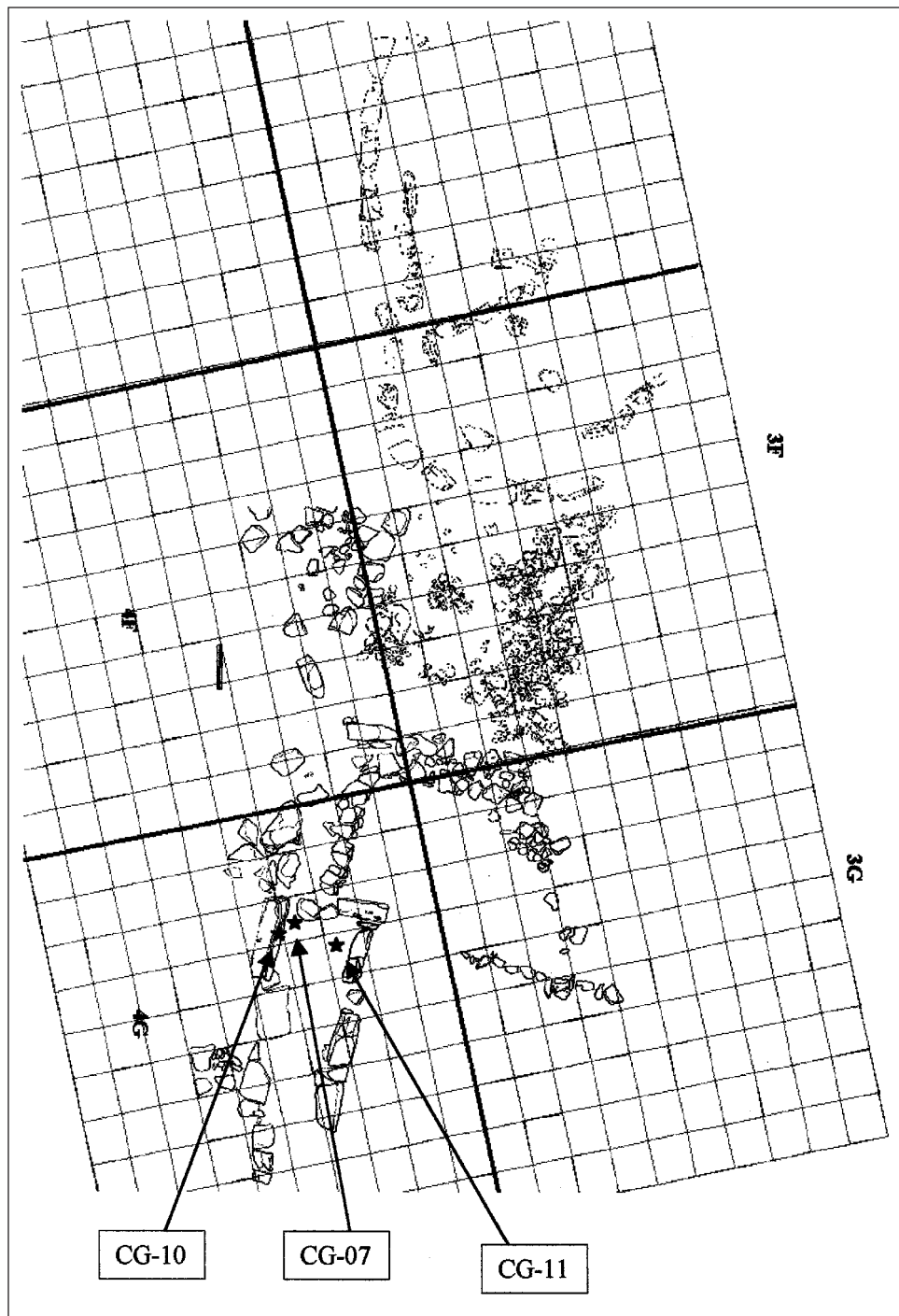

Fig. 4. Localització de les mostres datades de l'estructura II-A.